

סימן טו

[134567] [אור החכמה]

הרב גיא מור

ישיבת כסא רחמים

בני ברק

[אור החכמה]

ה' אייר תשע"א

שאלה: אודות מה שנהגו נהגי עמך בית ישראל לברך על כוס שתיה בשעת נהיגה, האם יש להם על מה שיסמוכו או שמא אסור לעשות כן שאין להתעסק בשום דבר בעת הברכה?

תשובה: אן גרסינן בירושלמי דברכות (פ"ב ה"ה) הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעה"ב הרי אלו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלים ושל ארץ וחיותמין בשל ארץ, אבל אם היו עושין עמו בסעודתן או שהיה בעה"ב אוכל עמהן הרי אלו מברכין ד' ברכות, א"ר מנא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך, דלכן מה אנן אמרין יעשה מלאכה ויברך. ופירש הרש"ס זאת אומרת: מדקצרי בונה ירושלים וכללוה בברכת הארץ, שמעינן דאסור לאדם לברך ברכת המזון ולעשות מלאכה, דאי לא כן אמאי קפדי רבנן, יעשה מלאכה ויברך "ארבע ברכות". עכ"ל. ופסקה מרן בשלחנו הטהור (סי' קצא סעיף א') וז"ל: אסור לעשות מלאכה בעודו מברך. עכ"ל. וכן הוא בסי' קפג (סעיף יב). אולם בסי' סג (סעיף ז') כתב מרן בזה"ל: היה עוסק במלאכה ורצה לקרות ק"ש, יתבטל ממלאכתו עד שיקרא פרשה ראשונה כדי שלא יהא כקורא עראי. עכ"ל. משמע שמפרשה ראשונה ואילך מותר לעסוק במלאכה והיינו גם בברכות ק"ש, וכן מוכח מלשון הרמב"ם שכ' וז"ל: האומנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה וכו' והשאר קורא כדרכו ועוסק במלאכתו, אפי' היה עומד בראש האילן או בראש הכותל קורא במקומו "ומברך לפניה ולאחריה". עכ"ל. וכן הק' המשנ"ב (ס"ק יט) והוכיח לנכון מלשון מרן בב"י בסי' סו שכ' בזה"ל: אבל קודם שגמר גאל ישראל יכול להניח טלית בלא ברכה בעודו קורא ק"ש "וברכותיה" שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש מותר לו לעסוק במלאכתו חוץ מפרק ראשון כמ"ש בסי' סג וכו'. עכ"ד. ובהשקפה ראשונה היה נראה לחלק דשאני בהמ"ז שהיא מה"ת משא"כ

ברכות ק"ש שהנה הנם מדרבנן ולא החמירו בהם עד כדי כך. שו"ר לפר"ח שכ' לחלק כן בתחילת דבריו. ומ"ש בסו"ד שהפועלים אינם מברכים על ק"ש היינו לגירסא דידיה בגמ' אבל בגירסא דידן מברכין לפניה ולאחריה וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל. וכן צידד בשו"ת שלמת חיים (סי' יא) לחלק בין דאורייתא לדרבנן. ע"ש.

שוב בינותי שאין לחלק כן שהרי בירושלמי דייק מזה שהפועלים העושין בשכרן מברכים שתי ברכות ולא ארבע ברכות שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך, שאם לא כן יעשה מלאכה ויברך ארבע ברכות (כולל הטו"ה) נמצא שהדיוק קאי על ברכת הטו"ה שהינה מדרבנן ואפ"ה אסור לעשות בה מלאכה וכמ"ש הרש"ם ומהר"ם בן חביב (שם), וכן יש להוכיח מדברי מרן בב"י (סי' קצא) שכתב וז"ל: ואיכא למידק למה אמרו שלא יברכו אלא שתים מפני ביטול מלאכתו של בעה"ב יברכו השתים האחרונות (בונה ירושלים והטו"ה) והם עוסקים במלאכתם וי"ל דמהכא משמע דאסור לברך בשעת עשיית מלאכה והכי איתא בירושלמי וכו'. עכ"ל. מוכח א"כ שהאיסור לעשות מלאכה קאי גם אטו"ה שהיא מדרבנן. והדק"ל. וכ"ה המראה נגה (קובץ על הרמב"ם פ"ב מהל' ק"ש הי"ד) על דברי הפר"ח. וכ"כ הט"ז (סי' קצא ס"ק א') וז"ל: דודאי בכל מצוה וברכה לא יעסוק בדבר אחר שזה מורה על עשיית המצוה בדרך עראי וכבר הזהירונו ואם תלכו עמי קרי שלא נעשה בדרך עראי עכד"ק. וכ"כ דברי חמודות (פ"י? אות צ') ובשעה"צ (סי' קפג ס"ק מא) וע' מ"ש הרב בן ידיד על הרמב"ם (שם) ואחה"ר יש להשיב על דבריו. ואין לחלק דשאני ברכת המזון שלא רצו לתקן כך שיברכו בשעת מלאכתם, אבל באקראי מותר, שהרי מרן פסקה בסתם שלכל אדם ובכל אופן אסור לעשות מלאכה בשעת הברכה. שו"ר להפמ"ג שנרגש בקו' הלזו ותי' וז"ל: ואפשר (שק"ש) כלימוד התורה חשיב ושרי לעסוק במלאכתו בעת לימוד התורה אולם מלשון מרן בסי' סו שכ' וז"ל יכול להניח טלית בעודו קורא ק"ש "וברכותיה" שהרי בעוד שהוא קורא ק"ש מותר לו לעסוק במלאכתו וכו'. עכ"ל. והיא הוכחת המשנ"ב הנ"ל, מוכח שאין חילוק זה נכון וגם בברכות ק"ש מותר לעסוק במלאכתו, ופרק ראשון לבדו יצא מן הכלל שאסור לעסוק בו ולא ללמד על פרק שני וברכות ק"ש. וכ"כ בסדור רב עמרם גאון והרוקח (סי' שך) שמכאן ואילך (מפרק א') עושין מלאכה ומברכין לפניה ולאחריה.

ב) והיה אמינא ליישב הסתירה הנ"ל שדוקא פועלים במלאכתם אסרו חז"ל שמלאכה גדולה היא, אבל תשמיש קל מישרי שרי. אלא שכבר כתב המג"א (סי' קצא ס"ק ב') שאפי' תשמיש קל אסור לעשות וכן מבואר בדברי הרשב"א (דף יג ע"ב והובא בב"י סו"ס סג) בשם הרי"ף גיאת שכ' דרמיזה וקריצה בפרק ראשון של ק"ש כעסק מלאכה דמי, וכ"כ אהל מועד (שער ק"ש דרך ב'). ע"ש. וכ"כ חיי אדם (כלל ה' אות לו) שאסור לעשות מלאכה אפי' קלה, וכ"כ החסד לאלפים (סי' קצא) ושעדיף לא לברך מאשר מברך ועוסק במלאכתו. ע"ש.

עוד היה נראה לתרץ ע"פ מ"ש הרשב"א (ח"א סי' רז) ביישוב דברי הרמב"ם שבכל ספק במצוה דאורייתא אין מברכים, מדוע במסופק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ק"ש בברכותיה, והשיב הרשב"א שכך היתה התקנה לקרות תמיד ק"ש עם ברכותיה מלבד ק"ש במקדש וכו' ע"ש. והכא נמי נימא שעדיף שלא לברך מאשר לעשות מלאכה ולברך כדאיתא בירושלמי לגבי ברכת הטו"ה, ובברכות ק"ש התירו כיון שחייבים לקרות ק"ש עם ברכותיה וא"א לבטל הברכות כל עיקר כמ"ש הרשב"א הנ"ל, ולגזור שבמשך כל הברכות לא יתעסקו גם היא קשה מהראשונה [מפני ביטול מלאכה] ולכן התירו להם, אלא שאין זה עולה בקנה אחד עם מ"ש ביומא (דף יט ע"ב), שהקשו כיצד רב רמז בק"ש והא א"ר יצחק בר מרתא הקורא את שמע לא ירמוז וכו' ותי' הא בפרק ראשון הא בפרק שני. אתה הראת לדעת שהתירו לעסוק בדבר אחר בפר' שני [וה"ה לברכות ק"ש כמ"ש לעיל] לא רק לפועלים. והדק"ל. וע' מ"ש הרב ערך השלחן בהשמטות סי' סג. ע"ש. [וע' במס' פרה (פ"ו מ"ב) הממלא באחת ידו ועושה מלאכה באחת ידו וכו' או שמלא לשניהם כאחת שניהם פסולים (פי' הרע"ב מטעם מלאכה. וי"ל דהתם משום היסח הדעת הוא, ובנ"ד משום עראי הוא כמ"ש הרי"ף והרא"ש בברכות (דף טז ע"א) ועוד דאיסורא מטומאה לא גמרינן כמ"ש ביבמות דף קג ע"ב וע"ע מ"ש הרב יד מלאכי (כלל מה - מח).].

ג) עי' רואה לרשב"א בתשובה (ח"א סי' שפב) שכ' לגבי מילת תאומים בזה"ל: יראה לי שהמוהל אינו מברך אלא אחת וכו' ואפי' אם בירך ברכה אחרונה בין ראשון לשני אינו חוזר ומברך על המילה בשני, דברכה אחרונה זו שבירך אינה הפסק דהא אפשר דמל שני בחד ידא ומברך ברכה אחרונה על הראשון וכההיא וכו' למשחט בחדא ידא ולכסויי בחדא ידא (חולין דף פז ע"א). עכ"ל.

והביאה מרן ביו"ד (סי' רסה ד"ה וכתב) ובש"ע (סעיף ה'). וכ"כ המרדכי בשם רבינו שמחה (פ"ו סי' תרנב) שאפשר למול ולברך [אשר קדש] בחדא זימנא. ע"ש. והביאם הגאון ר"י טייב בס' ערך השלחן (השמטות סי' סג). ומדבריהם למדנו שאפשר לעשות מלאכה ולברך, ולא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי לחלק שדוקא לצורך מצוה או לצורך אותה מצוה התירו אבל שלא לצורך מצוה לא, שהרי במקור הדין ביומא (שם) אסרו לעשות מלאכה בפרשה ראשונה אפי' לצורך מצוה ומכלל לאו נשמע הן שאין חילוק בין צורך מצוה ללא צורך מצוה, ועוד שרוב הראשונים בברכות (דף טז) ס"ל שטעם האיסור משום דמשווי ליה עראי וכמו שהאריך בזה הט"ז (שם) וא"כ מאי נפק"מ אם צורך מצוה היא או צורך אותה מצוה היא אי לאו. ועוד שגם אם נדחוק ונתרץ כן, קמה קושייתי וגם נצבה מברכות ק"ש שהותר לעשות מלאכה בשעה שמברכים ולא רק לצורך מצוה. זאת ועוד שהאוסרים אסרו אפי' לא לצורך אותה מצוה כמ"ש החסד לאלפים (סי' ה') לגבי ברכת נט"י בשעת הניגוב והניף ידו שנית בסי' קנח (אות א') ובס' עוד יוסף חי (בראשית אות ח') כ' יזהר שלא יעשה שום עסק בידו בטלית לפרוף ולקבץ קצותיו וכו' בשעה שמברך. ע"ש. וכ"כ בבא"ח (ש"א פר' שמיני אות ז') וכ"כ בס' גדולת אלישע (סי' רסג ס"ק יז) שהמברכים על נר של שבת וגומרים הברכה ביחד עם ההדלקה לא טוב הם עושים ושאיין לחלק כיון שזה עסק ההדלקה מותר, דזה אינו כמ"ש הר"ז שאפי' הוא דבר מצוה אסור. עכ"ד. [ובפרט שברכת קדש ידיד ברכת השבח היא לאחר המילה ולא על המילה עצמה ממש], ואודי לי מיהת שתשמיש קל שלא לצורך מצוה אינו חמור מתשמיש גדול כמו מילה (הדורשת דיוק וריכוז רב) לצורך אותה מצוה. ולכן צריכים לחלק ולומר שדוקא בברכת הטו"ה החמירו, או משום שהיא חלק מברכת המזון שהיא מדאורייתא משא"כ בשאר ברכות [וברכות ק"ש אסמכוהו רק אק"ש אך אינם חלק מק"ש משא"כ הטו"ה] או משום דלא ליתו לזלזולי בה כעין מ"ש בברכות (דף מה ע"ב) רב אשי עני לה בלחישא כי היכי דלא נזלזלו בהטוב והמטיב (עונה אמן בלחש על בונה ירושלים שהיא ברכה אחרונה מה"ת כדי שלא ירגישו שברכת הטו"ה אינה מה"ת אלא מדרבנן ויזלזלו בה), ופסקוה הטוש"ע (סי' קפח סעיף ב'). ע"ש. ובמ"ש המג"א בסי' קפד (ס"ק ז'). וכבר הארכנו בזה במקום אחר בס"ד. שוב מצאתי למרן מלכא הראש"ל בשו"ת יבי"א ח"ט (חאו"ח

סי' צה אות ח') שסמך את ידיו על דברי המשנב בסי' ס"ג הנ"ל וכ' שהנוהגים לברך ענט"י בשעה שמנגבים את ידיהם יש להם על מה שיסמוכו. ותאזרני שמחה. והגאון נר"ו ביביע אומר חלק עשירי (חאו"ח סי' כא בהערה) הביא דברי הרב יין הטוב (סי' ט' דף טו ע"א) שכתב שבביתו של ר' אליהו מני נהגו להדליק נרות ולברך יחד והעיר שאין נכון לנהוג כן. עכ"ד. ע"ש. וצ"ל שכנוהג לכתחילה אין לעשות כן אבל הנוהגים כן ודאי שאין עושים שום איסור כדדייק לשונו אין נכון וכו' ועוד ועיקר שכתב שההתחכמות הזאת לשוא היא שאין לנו אלא דברי מרן לברך קודם ההדלקה, אבל בנ"ד אפשר שיודה. ודו"ק. וכ"כ בס' הלכה ברורה (ס' ח' ס"ק ד') שבמקום צורך רשאי להכין הטלית לעטיפה תוך כדי הברכה. וע"ע בשו"ת שלמת חיים (סי' קיג) שהתיר לברך ולנגב כיון שהנגוב שייך למצות נט"י כדאיתא בסוטה דף ה', ובסי' צז כתב כן לגבי קפול טלית כיון שזהו דבר מצוה, ומשמע כל מצוה, גם לא זו שמברכים עליה, ובסי' יא צדד לחלק בין דאורייתא לדרבנן והנלע"ד כתבתי. [וע"ע בברכות דף טל ע"א אמר ר' חייא צריך שתכלה ברכת המוציא עם פריסת הפרוסה מן הפת, וי"ל ע"פ מ"ש השע"ת בריש סי' קד שמותר לרמוז לתינוק שישתוק בשעת תפילת י"ח, שמאחר ואינו יכול לכוין מחמת שמטרידו הו"ל כצורך התפלה עצמה. עכ"ד. ע"ש].

ד] כל זה ראיתי ונתון אל לבי להביא ראיה להקל בנ"ד ממ"ש מרן (סי' סג סעיף א') וז"ל: קורא אותם מהלך או עומד וכו'. או רוכב ע"ג בהמה וכו'. עכ"ל. ואע"פ שהב"ח כ' שדוקא מהלך ברגליו שרי [וע' להפ"ח שם שהיקל] מ"מ בשו"ת בית יעקב (סי' עא) התיר לנהג קרון להמשיך ברכיבתו אפי' בפסוק ראשון, והביאו השע"ת (ס"ק ב') וק"ו לברכות דחשיבי כפרק שני כדלעיל. וכן יש להוכיח ממ"ש מרן בסי' קיא (סעיף ד') וז"ל: היוצא לדרך יתפלל יהי רצון וכו' ואם אפשר יעמוד מלילך כשיאמרנה ואם היה רוכב אין צריך לירד. עכ"ל. ואע"פ שבסוף תפילת הדרך חותמים בברכת שומע תפילה, בכל זאת יכול לברכה בעודו רוכב וכ"כ הגר"ז (שם סעיף ה') וז"ל: יעמיד הבהמה אם אפשר לו וכו' וה"ה ליושב בעגלה שא"צ לירד אלא להעמיד הסוסים "אם אפשר לו". וכ"כ הגרשז"א (פכ"א הע' 11) ובפסקי תשובות (סעיף ד') לגבי נהיגה ברכב. ע"ש. הן אמת שיד הדוחה נטויה לומר שדוקא בתפילת הדרך שהינה תפילה וטעונה כוונה יתירתא דומיא דח"י ברכות ולכן אם יטריחוהו לרדת מהמרכב אשר רכב עליו

יטרד ויפסיד כוונתו, ולהכי לא הטרחוהו כמ"ש מרן בב"י בשם ר' יונה משא"כ
 בברכות הנהנין שאינם תפילה כנ"ל, מ"מ נראה שבמקום הצורך כגון כביש מהיר
 וקשה ומסוכן לעצור שפיר סמכין על כל הני טעמי תריצי הנ"ל לברך בשעת
 הנהיגה ובלבד שישתדל לכוון עד כמה שאפשר. וכ"כ בס' פסקי תשובות (סי'
 קפג ס"ק כ') דמדינא הנוהג ברכב אינו צריך לעצור רכבו ע"מ לברך ברכות
 השבח והנהנין, וע"ע מ"ש בסי' צד (ס"ק ט') וסי' סג (ס"ק ג') ובס' הליכות שלמה
 (פ"ח הע' ג'). ע"ש. ומ"ש בס' הליכות שלמה לאסור איסור מטעם פקו"נ, לענ"ד
 כיון שעניניו הרואות שהנהגים משוחחים עם הקרובים אליהם, ועם הרחוקים
 מהם משוחחים דרך הפלאפון וכיו"ב, ושומעים שירות ותשבחות דרך הרדיו טיפ
 ומשחקים בו ולית דחש לה, אין לאסור מטעם זה, וכל זה בעת הצורך כמ"ש
 לעיל, שוב מצאתי לגר"ז בסו"ס קפג שכ' בזה"ל: ואפילו תשמיש קל אסור
 לעשות אע"פ שאינו מונעו מלכוין ואפי' הוא דבר מצוה כגון עסק התורה שנמצא
 פונה לבבו מכוונת הברכה וזה אינו נכון לכתחילה גם בשאר ברכות שכיון שכולם
 צריכים כוונה לכתחילה לד"ה וכן בק"ש מפרק שני ואילך, משא"כ מלאכה בידים
 לא מנעו אלא בפרק א' של ק"ש. עכ"ל. ואע"ג שכ' שגם מלאכה קלה אסורה
 בשאר ברכות מ"מ מדקאמר לה בלשון של זהורית "נכון לכתחילה" וכו' משמע
 שבעת הצורך כגון נהג בכביש מהיר שקשה ומסוכן לעצור אפשר להקל, זאת
 ועוד שמסו"ד משמע שדוקא דבר המסיר כוונתו אסור בשאר ברכות (ובפרק ב'
 של ק"ש) אבל סתם מלאכה בידים [ולענ"ד בכללה נהיגה בכביש ישר] אסורה רק
 בפר' א' של ק"ש אבל לא בפר' שני ושאר ברכות, וכמ"ש בס"ד. [שו"ר כעת בעת
 ההדפסה לרב אחא ורב חביבא הרה"ג שלומי זברלו בס' ויען שמואל חלק ט"ו סי'
 ב"ן שהאריך בזה ע"ש ואכמ"ל].

העולה מכל האמור: אין לעשות מלאכה בשעה שמברך, אולם בעת
 הצורך, כגון נהג הנוהג בכביש מהיר וכיו"ב וטריחא ליה מילתא לעצור את
 רכבו, רשאי לברך בעודו עוסק במלאכתו, והמחמיר להפסיק ממלאכתו תע"ב.
 והחכם עיניו בראשו לברך ולשתות קודם לכן כדי שלא יצטרך לברך בשעה
 שנוהג. והחותם אמת ינחנו בדרך אמת ויאיר עינינו באור תורתו אכ"ר.
 יהי רצון שיהיו ד"ת אלו לרפואת כל חולי עמו ישראל ובפרט מו"א איתן בן נחמה. ולע"נ מ"ז
 לידיה בת מנטינה ונחמה בת בלוריה ז"ל רוח ה' תניחו בגן עדן ותנצב"ה אכ"ר.